

41. Sed quomodo acquirimus conceptum entis *simplicis*? Non quidem per resolutionem compositi in partes: cum enim hanc nunquam ad terminum perducere valeamus, conceptus entis *simplicis* esset quid fictum, vel etiam chimaericum. Neque per solam partium negationem notio *simplicis* exurgit; secus foret dumtaxat *negativa*. Animus itaque noster in seipso fundamentum habet, unde ad *simplicis* positivam cognitionem assurgat. Etenim plura in seipso deprehendit, quae magnitudinem, figuram, distinctas junctasque partes non habent e. g. actus percipiendi, affirmandi, negandi, etc. qui adeo indivisibilem animi activitatem exhibent, ut nec intendi, nec remitti possint, et per suas proprietates reales, non vero per solam exclusionem partium, ab intellectu deprehenduntur. Ex quo obiter colligere potes, conceptum *simplicis*, sicut etiam *unitatis indivisibilitatis*, de quo in sequenti numero loquemur, non pendere a sensibus, nec habere fundamentum in perceptionibus objectorum externorum, sicut vellent Sensistae, omnia ad sensus revocantes.

Sola exclusio positionis partium extra partes a proprietatibus entis alicujus, constituit *physicam* ejus *simplicitatem*, quaeque dici potest *secundum quid*, ad distinctionem *simplicitatis absolutae*, quae etiam compositionem *metaphysicam*, ex pluralitate scilicet actuum et facultatum formaliter distinctarum, et *logicam* ex genere et differentia coalescentem, excludit, quamque suo tempore divinae naturae vindicabimus.

42. *Unum* dicitur esse id, quod manet in se indivisum et ab omni alio divisum. Plura inter se connexa ad aliquod totum vel *quantum* efficiendum, manent in se indivisa et ab omni alio divisa, et en *unitas aggregati*. Verum notionem hanc debet praecedere conceptus *unitatis indivisibilitatis*, quem eodem modo ac *simplicis*, ex consideratione nempe proprietatum animi nostri efformamus. Ea enim, quae in se revera sunt plura, nequeunt ut indivisa spectari, nisi prius sciam, quid sit *esse in se indivisum*, seu *unum*. Praeterea, licet actu apprehendamus *nostrum ego*, seu subjectum cogitans, tamquam *unum* physicae indivisibilitatis, utpote excludens partium multipliciter, potest tamen actu spectari ut multiplex, scilicet ut volens, ut ratiocinans, etc. Si igitur a conceptu *indivisibilitatis* excludatur etiam actualis possibilitas spectandi objectum ut multiplex, habebitur conceptus unitatis indivisibilitatis *absolu-*

tae seu *mathematicae*, sicut e. g. in notione puncti mathematici, vel identitatis *nostrum ego*.

Ex eo autem, quod definitio unitatis exprimitur terminis negativis, fas non est inferre, ipsum conceptum negativum esse, sicut patet ex ejus analysi et fundamento, quod realiter positivum est, et idem ac in conceptu *simplicis*, de quo n^o praecedenti egimus. Hinc etiam illi Mathematici, qui forte minus proprie punctum mathematicum, tamquam quid *unum* mere *negativum* spectabant, eidem tamen plures realitates tribuebant (1). Ex eadem porro hujus conceptus analysi eruitur, quod licet notio unitatis indivisibilitatis *absolutae* sit opus rationis, nec habeat objectum experimentale sibi respondens, tamen quia a conceptu unitatis indivisibilitatis *physicae* originem trahit, eumque supponit, fundamento obiectivae realitatis non destituitur, nec proinde est mera subjectiva rationis purae theoreticae apprehensio. Propter oppositas rationes idem dicendum est ac tenendum de *multitudinis* seu *pluralitatis* conceptu, qui cum notionibus quantitatis continuae ac discretiae, nec non diversitatis, eandem originem ac fundamentum agnoscit.

ARTICULUS V.

DE CONCEPTU ENTIS FINITI, INFINITI, CONTINGENTIS ET NECESSARII.

43. Facultates animi nostri et objecta externa in suis perfectionibus aut activitate circumscripta esse, assidue experimur, et en notio entis *finiti*, id est, *in suis perfectionibus limitati*, quodque augmenti aut decrementi ex capax. Et sane *perfectio*, *realitas* et *ens* sunt expressiones convertibiles et fere synonymae; solum enim *nihilum* nullam perfectionem et realitatem continet. Hinc res, sive naturales sive artefactas, per diversas illarum realitates apprehendi-

(1) Definiri solet *punctum mathematicum* tamquam quid mere negativum, quasi esset id, quod *omni longitudine, latitudine et profunditate caret*. Ex ejus tamen veluti fluxu lineas oriri et ad ipsum velut ad centrum omnes radios a periferia ductos terminari dicebatur; quod quidem in eo supponebat aliquid positivi. At relinquebatur semper explicandum, quomodo negatio omnis longitudinis possit esse ejusdem elementum in linea: unde, qui analytice hac in re procedunt, talem genesin lineae ex puncto respuunt, punctumque non ceu *elementum*, sed uti *limitem* longitudinis ac lineae considerant.

mus: ex eo autem, quo secundum majus et minus eas inter se differre videamus, intelligimus, eas non constituere *omne ens* seu *ens simpliciter*, sed *entia*, seu *esse* limitibus circumscriptum. Ratio igitur formalis conceptus entis *finiti*, est semper aliquid positivum seu reale, non vero negativum, cum *in recto*, ut scholae loquuntur, semper supponere debet aliquam realitatem, licet *in obliquo* limitem, seu defectum ulterioris realitatis involvat.

Ut aliquid *simpliciter ens* nuncupari et esse posset, omnem *realitatem* seu *esse* deberet in se continere; quod idem est ac esse ens supremæ perfectionis, quæ augeri non potest, seu ens quoad realitatem *infinitem* cui nihil addi queat. Verum duplex distingui potest *infinitem*, *absolutum* scilicet, et *in potentia*: hoc revera non est in se *infinitem*, sed ut tale consideratur, sicut mathesis e. g. considerat quantitatem aliquam ut *infinitam*, seu potius ut *indefinitam*; illud vero tale in se sit oportet, ut nullius agmenti aut decrementi sit capax, secus non esset *infinitem absolutum* seu *actu*.

44. Sed juvat inquirere, quomodo entis *infinite perfecti* notionem efformamus. Profecto nec sensu, nec imaginatione; cum hisce mediis non nisi sensibilia exhibeantur. At nec per additionem successivam perfectionum finitarum, earumque extensionem in *infinitem*, ut Lokio visum fuit: finita enim addita finitis semper remanent finita, ac proinde conceptus *infinite perfecti* hae ratione efformatus, similis foret illi, quo vellemus apprehendere numerum actu *infinitem*, scilicet chimaericus.

Naturaliter impellimur omnes ad ens aliquod ordinis superioris agnoscendum: hoc velut fundamentum praebebat explicitam et formalem entis *infinite perfecti* notionem efformandi. Deinde intelligimus, quid sit *realitas* et *perfectio*; probe cognoscimus, existere entia finita et limitata: posse igitur, quin imo debere esse, quod sit illimitatum et *infinitem* recte inferimus: siquidem et simplices perfectiones sunt consociabiles, et finitum seu limitatum ex sui conceptu, reflexe saltem, necessario postulat, ut sit aliquid illimitatum seu *infinitem*, a quo et *esse* et *tale esse* accipit. Huic demum *esse a se* tribuimus; omnes limites ab ejus perfectione excludimus; absolute simplex esse pronunciamus; nam quantitati semper aliquid addi potest: summa sapientia, bonitate, etc. instructum dicimus; et tandem ejusmodi esse debere concludimus, quod omnes intelligentiae finitae vires suis perfectionibus excedat. Atque hic est *formalis et ex-*

PLICITUS conceptus entis in gradu perfectionum *infiniti*, per reflexionem ad *realitatis* et *perfectionis* ideas, ac multiplici exinde deductione comparatus; positivus sane et realis, licet quaedam ad illum spectantia vocibus negativis plerumque exprimentur (1).

45. Opponunt. Naturaliter impellimur ad agnoscendum ens ordinis superioris; ergo ejus notio quamcumque reflexionem et deductionem antevertat oportet: secus iste impulsus tenderet ad ignotum.

Resp. *Nego conseq.* Confusa etiam cujusdam entis ordinis superioris apprehensio sufficit, ut naturalis iste impulsus possit exeri et non tendat ad *absolute* ignotum; sicut etiam ad hoc, ut desiderium perfectæ felicitatis possit exeri habeatque aliquod objectum, ac proinde non tendat ad *absolute* ignotum, satis est ut indeterminate feratur ad aliquod bonum, ambitu bonorum finitorum et temporalium non comprehensum, quin opus sit ut conceptus *formalis et explicitus* utriusque habeatur.

Instant. 1°. Si conceptus iste acquireretur modo supra dicto, non haberet archetypum, cui conformaretur; cum objecta finita nequeant exhibere *infinitem*. Deinde, si mens apprehenderet infinitas perfectiones, deberet elicere actum *infinitem*, quod repugnat; ergo conceptus iste debet antevertere quamcumque deductionem.

Resp. ad 1^m *Nego ant* et *dist. probat*, finita nequeunt exhibere *infinitem*, tamquam in imagine, *conc.* nequeunt animo praebeere fundamentum talem conceptum efformandi, *nego*. Archetypum hujus conceptus est ipsum objectum *infinite perfectum*, quod cum in se non videatur, perfectiones finitorum entium occasionem dumtaxat animo praebeant, ut possibilitatem, existentiam et aliqua attributa *infinite perfecti* cognoscamus. Non igitur ex finito, velut archetypo, notio *infinite perfecti* exurgit, sed ex finito ideas universales *realitatis perfectionis*, etc. efformamus, et ex earum consideratione, diversaque complexa ratiocinatione, notionem hanc *explicitam* deducimus.

[1] Nonnulli distinguunt quaestionem de conceptu *infiniti* simpliciter, a quaestione de conceptu *entis infiniti*. Ast hoc videtur inutile, praesertim dum sermo est de infinito actuali et proprie dicto, cum nedum nihili, verum etiam cujusvis realitatis, quae non fuerit *merum esse*, seu *ens simpliciter*, nulla possit esse actualis infinitas.

Ad 2^m *Dist. maj.* deberet elicere, etc. si conceptus iste esset adaequatus, *conc.* si inadaequatus tantum; *nego.* Nos conceptu nostro ens *infinite perfectum* non comprehendimus, nec omnes perfectiones ejus aut etiam unam ex toto, scilicet intensive et extensive, distincte attingimus, nec proinde *infiniti* infinitum conceptum elicimus: sed inadaequate et pro modulo nostro *infiniti* infinitam ideam, quae in ipso *infinite* habetur, finite percipimus, intelligendo nempe, quid non sit, et in primis quid sit ens illud, esse videlicet simplex, realissimum, etc. Vide Baldinotti hac de re acutissime disserentem (1).

Instant II°. Finita neque occasionem praebere possunt conceptum hunc efformandi: nam finita percipimus per negationem *infiniti*; ergo conceptus iste antecedit quemcumque alium.

Resp. *Nego ant. prob. et conseq.* Ratio formalis, sub qua percipimus entia finita sicut vidimus numero penultimo, est aliquid positivum et reale; ergo finitum non concipitur per negationem *infiniti*. Insuper sequeretur, quod neque existentiam nostram, cum non aliter eam percipiamus nisi ut quid finitum, possemus apprehendere, non praesupposita notione entis *infinite perfecti*, quod est absurdum.

Instant III°. Si non supponatur animo nostro velut insculpta imago quaedam entis *infinite perfecti*, efformatus conceptus erit arbitrarius; unde oppositi etiam conceptus aequae recti censendi essent, quod profecto absurdum; ergo, etc.

Resp. *Nego maj. et ejus probat.* Prorsus non intelligitur, quid sit imago haec insculpta animo nostro. Deinde talis conceptus in omnibus deberet esse idem, cum tamen rudes et idiotae aut nullum, aut valde imperfectum habeant. Sicut autem ideae *realitatis, perfectionis, infiniti actualis* non sunt arbitrariae, ita nec conceptus *infinite perfecti* ab iis dependens; nequit igitur in hoc conceptu includi, quod imperfectionem redolet, nequit excludi, quod sub omni respectu veram perfectionem involvit. Merito itaque Epicurus, quod enti *infinite perfecti* carnales voluptates tribuerit, stultitiae et impietatis arguitur cum illis, qui ignavo otio ipsum torpere existimantes, omnem providentiam hujus mundi eidem denegaverunt.

(1) *Metaphys. general.* cap. 8. §. 606. et seqq.

46. Ens *finitum* in suo conceptu *contingentiam*, id est, *possibilitatem esse vel non esse* involvit; habet enim limites in perfectione; poterat igitur *aliter esse* ac est, aut prorsus *non esse*, cum in hoc nulla sit contradictio. Verum est hoc de omni ente *finito*; ergo omne ens *finitum* est *contingens*: cumque propter easdem rationes non a semetipso, sed essentialiter ab alio existentiam habere debeat, est etiam *ens ab alio*.

Ens *infinite perfectum* vi naturae suae omnem perfectionem includere debet; quod autem enti vi naturae suae convenit, necessario convenit: cum vero haec necessitas etiam ad ipsam existentiam ejus se porrigere debeat, ens *infinite perfectum* quoad omnia quae ipsi conveniunt debet esse *ens necessarium*. Praeterea utpote omnimode independens debet esse ens *a se*; non ita autem *a se*, quasi prius non habendo existentiam, postea sibimetipsi eam daret; hoc enim absurdum: sed *a se*, qualenus in natura sua continet sufficientem suae existentiae rationem. Existere *a se* et *per se* seu *in se*, multum differunt, ut facile colligitur ex n° 23 et 25, et ex modo dictis. Hoc discrimen diligenter advertendum est; nam ope subdoliae harum notionum confusionis Spinoza totum suum pantheisticum systema aedificavit. Quod autem spectat ad fundamentum objective reale utriusque hujus conceptus recolantur superius dicta (1).

ARTICULUS VI.

DE PRINCIPIO ET CAUSIS.

47. Quod in se continet rationem alterius, est principium illius, quod dicitur *principiatum* et in eo sui rationem agnoscit. Ad principium tria requiruntur: 1° Ut sit aliquo modo prius *principiato*, scilicet vel origine, id est prioritatem ordinis, quo unum ab alio procedere aut oriri intelligitur, quacumque tandem ratione procedat: vel natura, quod postulat prioritatem conceptus naturae complete existentis et distinctae ab alia: vel tempore, quod infert existentiam unius, altero nondum existente. 2° Aliquid contineat, unde fluat *principiatum*. 3° Aliquo modo distinguatur a *principiato*; secus posset esse principium sui

(1) Artic. I. n. 9. et hujus artic. n. 43. et 44.